

FÜZÉKI
ISTVÁN
EMLÉKEZETE

FÜZÉKI ISTVÁN 1934–1956

Rövid életének rajza inkább jellemrajz, semmint történet – pedig ugyancsak eseménydús idők gyermeke volt. Mégis úgy érzem, inkább ő alakította, formálta, edzette az élet, s nem ő alakította az életét, erre igen kevés módja volt.

A becsület értékét családi hagyományként a nélkülözés, a szükség, a megalázottság terhe égette bele a háború és a fékevesztett embertelenség évei alatt. Ehbéli elkötelezettségét Sztéhlo Gábor – az első magyar Jad Vasem kitüntetett –, s az ő általa teremtett közösség edzette meg igazán. Az igazságért élt – és halt. Megbűvölte a szó: a szép szó, a jó szó, a kimondott, az adott szó.

Rövid élete kötelességteljesítés volt: gyermeki-ifjonti helytállás az üldöztetés idején, érettségi, utána egyetem (ELTE – könyvtár szak) – néhány hónapi munka a KSH könyvtárában, majd jött a Forradalom. „A kétszer kettő józanságával” és magától

értetődő egyértelműségével állt be a Nemzetőrségbe és vette vállára a gyűlölt davajgitárt. A Jogi Kar épületének védelmét látták el, amikor lecsaptak rájuk az oroszok. A vereséget elviselte volna – a túlerő gőgjét, fennhéjázását, a megaláztatást nem. Az oroszok ezt nem tudták elviselni – kiemelték a csapatból –, ekkor látták utoljára.

Az utolsó napok történetét az egykori bajtársak, egyéniségét az egykori barátok vázolják föl.

EMLÉKEZÉS FÜZÉKI ISTVÁNRA

1956-ban az ELTE BTK másodéves hallgatója voltam. November 4-én már korán reggel bementem a Bölcsészettudományi Kar Duna-parti épületébe. Hamarosan kiderült, hogy a szovjet csapatok ezúttal – második bevonulásukban – komoly hadműveleteket folytatnak, s megszállják a várost. Az épület, szemben a Gellért-hegyi tüzérséggel, nem volt védhető. Basa József tanácsára – egy évvel fölöttem járt – többen a Jogi Kar épületébe mentünk át. Úgy tudom, Basa József – később Nyíregyházán szervezte az ellenállást – börtönbüntetést kapott, az egyetemre soha nem került vissza, azóta nincs hírem róla. A Jogi Karon vezetőnk Molnár József tanársegéd volt. Azt, hogy vezetőnk, csak fenntartásokkal szabad leírnom, hiszen a forradalom idején senki sem választotta meg vezetőit –, ezek a tisztségek spontán alakultak ki – rátermettség, s tekin-

• • • • •

tély alapján. Molnárt a forradalom után eltávolították az egyetemről.

A jogi karon 35–40-en lehettünk, általában ismerősök alkottak egy-egy csoportot, s leginkább bece-, illetve ragadványnéven szólítottuk egymást. Egy Seprű nevű fiúra emlékszem, aki a Széna téri felkelők közül állt közénk.

November 6-án reggel Molnár József vezetésével a bölcsészek zöme elhagyta az épületet, mert az a hír járta, hogy a Duna-parton egy szovjet aknavető egység a város több pontját tűz alá vette. Én nem tartottam velük, mert éjszaka szolgálatban voltam, s aludni akartam.

A visszamaradottak célja az volt, hogy ezt az aknavető egységet felszámoljuk, de legalábbis visszaszorítsuk. Úgy emlékszem, Kelemen Elemér, a budai tanítóképző jelenlegi főigazgatója volt velünk, meg tán Csalog Zsolt is.

A későbbiek megértéséhez tudni kell, hogy az épülethől egy menekülési útvonalat készítettünk a Hittudományi Akadémia épületén keresztül – áttörtük a válaszfalat.

Bölcsészek kevesen maradtunk, de köztünk volt Füzéki István, aki éppen 1956 nyarán végzett a könyvtár szakon. Ismertem őt, bár nem túl közelről, hiszen több évfolyamnyi idő volt közöttünk. Tudtam róla, hogy intellektusáért az egész szakon tisztelik – iga-

zi értelmiségi alkat volt, külső megjelenésében is a bölcész, a filosz típusa. Közlékeny volt és barátkozó – ahogyan emlékszem – a rá jellemző empátia folytán fogékony az emberi gondok-bajok megértésére. Emellett művelt és képzett, európai jelenség. Mindezt őszinte meggyőződésből írom, nem az alkalom illendőségi szabályai szerint. Ilyen helyzetekben könnyen alakulnak ki barátságok, én őt valóban barátomnak, testvéremnek érzem abban a hitben, hogy ő sem tiltakozna ellene.

A délelőtt folyamán épületünket szovjet páncélosok vették körül, és nagy erejű tüzet zúdítottak ránk. Nekünk csak kézi fegyvereink voltak. Segítséget nem várhattunk. Helyzetünk reménytelen volt. Az épület ellenállt ugyan, de tudatosult bennünk, hogy elfoglalása csak rövid idő kérdése. A tűz hirtelen abbamaradt, a nagy csendben vártunk. Rövidesen a teológiai épület felől a lyukon keresztül megjelent Füzéki István. Néhányan megkísérelték a menekülést ezen az úton, de a téglafal másik oldalán a szovjetek várták őket, és mindannyiukat foglyul ejtették. Tudtak tehát erről az útról. Van feltételezésem arról, hogyan szerezhettek tudomást róla, de ezt most nem részletezem. Füzéki Istvánnak az volt a balszerencséje, hogy jól tudott oroszul. Ő közvetítette a köztünk folyó tárgyalást: István ingázott

• • • • •

csapatunk és a szovjetek között. Végül abban állapodtunk meg, hogy minden fegyverünket hátrahagyva elhagyjuk az épületet, ők viszont szabad elvonulást biztosítanak.

Nekem jutott eszembe, hogy mi a megállapodás biztosítója. A szovjetek parancsnoka – emlékezetem szerint százados volt – azt üzenté, hogy az ő tiszti becsületszava.

Neveltetésünkénél fogva ez nekünk elég volt, a tiszti becsületszónál szilárdabb támpontot el sem tudtunk képzelni.

Az épületet a Szerb utcai kapun hagytuk el. A szovjetek összefogdostak bennünket. Néhány páncélos és sűrű gyalogos kísérettel a Roosevelttéri Belügyminisztérium épületéhez kísérték. A szovjetek közt magyar is volt: Vági alezredes, Kecskemét városparancsnoka. Katonaköpenyt viselt, de rangjelzését leszedte. Onnan ismertük, hogy 1956 nyarán az egyetemisták kötelező nyári katonai gyakorlatát Kecskemét mellett Kadafalván töltöttük, és Kecskeméten a városparancsnokság épületénél is teljesítettünk szolgálatot.

A BM épületénél a falnak háttal felsorakoztattak bennünket, velünk szemben sűrűn szovjet katonák álltak, ránk szegezett géppisztolyokkal. Hátrakulcsolt kezekkel sétált előttünk egy tiszt fel s alá, időnként megállt egyikünk előtt és arcára meredve szidalmaz-

ta. Leginkább azt sziszegte, hogy fasiszták vagyunk. Elnéztünk a feje felett, és nem válaszoltunk.

Füzéki István azonban válaszolt. Oroszul. Idegesen. Kicsit kapkodva, indulatosan azt mondta – így emlékszem –: „Ti vagytok a fasiszták! Mit kerestek az én hazámban?” Ha beszélni nem is tudtunk, a párbeszédet mindannyian értettük, hiszen már 8–10 éve kötelezően tanultuk ezt a nyelvet. Pista azonban igen jól beszélte az oroszot. A tiszt nem szólt semmit, oda-vissza néhányszor 5-6 lépést tett Füzéki István előtt, közben le nem vette a szemét róla, mint aki jól megnézi áldozatát.

Az épület előtt addig álltunk, míg az első emeleti terembe székeket hordtak a foglyok számára. Amikor elkészültek, hirtelen és rutinosan nagy lendülettel betuszkoltak bennünket, fel a lépcsőn a terembe.

Füzéki István ekkor már nem volt közöttünk. A lökdösődés miatt a részleteket nem láttam. Nem történhetett más, mint, hogy kiemelték őt közülünk, és máshová vitték.

Azóta senki nem látta. Családjától tudom, hogy személyi iratait valaki a család postaládájába dobta. Az is lehet, hogy az utcán még útközben maga dobta el igazolványát, bízva abban, hogy egy jótét lélek megtalálja, és értesíti hozzátartozóit. Többen tettek így az út alatt. Az is lehetséges

azonban, hogy a belügyesek az értesítésnek ezt a módját választották, hiszen sem vádemelés, sem ítélet nem volt, csupán eltüntettek egy embert.

Füzéki István sorsáról két feltételezésem van. Az egyik, hogy még ott helyben november 6-án kivégezték. Csak remélem, hogy kínzások nélkül. Holttestét úgy tüntethették el, mint a többiekét: meggyalázták a holttestet, gyűlöletük diktálta kegyetlenséggel.

A másik, kevésbé valószínű lehetőség, hogy internálták a Szovjetunióba, ahol még élhetett valameddig. Létezett ugyanis internálás ebben az időben is, erről keveset lehetett hallani. Magam egy megtörtént esetről tudok. Szolnokon, az akkor működő Műszaki Egyetem Műszaki Közlekedési Karáról egész transzportot indítottak útnak hallgatókból és fiatal oktatókból. Az akció kitudódott, szélesebb elterjedése igen kínos lett volna Kádáréknak. Kárpátaljáról fordították vissza őket.

Füzéki István emlékét nem őrzi sírhely, nincs helye a 301-es parcellában, nincs rajta a vértanúk egyetlen jegyzékén sem. Nincs hely, ahová egy szál virágot lehetne elhelyezni tiszteletére. Valószínű, hogy ebben nincs egyedül. Mártíromsága úgy alakult, hogy a forradalom névtelen hősei közé jutott. Mindenki kötelessége emlékének

megörökítése, de különösen nekünk, akik ismertük őt. A legtöbb, amit adhatunk az áldozathozóknak, hogy őrzi őket az emlékezet.

Budapest, 2002. január 27.

*Dr. Horváth Tibor
ny. főigazgató*

(A Horváth Tibor által említett „menekülő út” a Papnövelde udvarára vezetett. Ugyanarra a helyre, ahol majdnem napra pontosan 12 évvel korábban életét mentették a ház lakói.

56-ban csak egy ugyanakkora lyukat kellett volna törni egy másik falon, s István otthon lett volna, merthogy egy tömbben lakott a védett épülettel. Ezt rajta kívül senki nem tudta. Mind a mai napig.

Édesapjáért – annak idején – védett autó ment, hogy kimenekítse. Visszautasította.)

**Történelmi Igazságtétel Bizottság
'56-os Tagozat
Budapest**

Tisztelt Cím!

Kérem szíves elbírálásukat, miszerint az 1991. évi XLIII. Törvény 3. 1./a bekezdés alapján az 1956-os Emlékérem adományozására jogosult vagyok-e az alábbiak szerint. 1956. október 30-a délutánján a Darvas Iván-féle forradalmi szabadító bizottság jóvoltából egyik első szabadulóként hagytam el a Gyűjtő fogházat. Visszontlátott otthonomban, édesanyámnál csak egy éjszakát töltöttem, és másnap jelentkeztem az ELTE Bölcsészettudományi Karán. Itt Görgényi v.örgy. volt a Katonai Tanács vezetője és Tittmann József (akkor még, emlékezetem szerint főhadnagyi rangban) szívélyesen befogadott a Nemzetőrségbe. Őr- és járőr-szolgalatokon, kisebb akciókon vettem részt, majd a szovjet támadás november 4-i kezdetekor a jobban védhetőnek vélt Jog-

tudományi Karra vonult át a megmaradt nemzetőrség.

Fegyveres cselekményben részt vettem.

A szovjetek és néhány magyar katonai ruhába öltözött hazánkba telepített görög páncélos és gépesített lövészek támadása megfojgatosított létszámú és kézi fegyverekkel fölszerelt egységünket fölszámolta.

Velem volt Füzéki István, Agora István, Horváth Tibor (jelenleg a bölcészeten adjunktus), Pék nevezetű híradós katona, Birkás vezetéknevű, szintén börtönből szabadult bajtárs, aki harckocsitámadásnál velem együtt duplafejű, nyújtott töltetű kézigránáttal próbálkozott az elhárítással, a bemért lőállásra adott célzott ágyúlövésig. A papi szeminárium udvara felé megkísérelt visszavonulásnál a Szerb utcai lakóház frontjáról igen heves tüzet kaptunk, ami elől csupán fedezékkal tudtunk védekezni a teljesen nyílt udvaron; sebesültjeink is voltak. Lefegyverzésünk után a Belügyminisztériumhoz hajtottak, és ott falhoz állítottak bennünket, ahol is az oroszok mindegyikünktől megkérdezték, fasiszta-e. Valószínű, hogy Füzéki Istvánt – aki a kérdésre azt válaszolta: „Nyet, ja amerikanszkij gyemokrat!” – az épületbe kísérve lötték agyon. Legalábbis hiába kerestük szabadulásunk után lakásán, szülei szerint nem került elő. Majd a BM egyik termébe kísérték min-

ket, ahonnan is este teherautó platóján guggoltatva a Fő utcába szállították a közben nagyobb létszámúra növekedett csoportot. Élelemmel nem tudták ellátni a bekísérteket, és az oroszok vezette kihallgatás, a személyi adatok rögzítése után két nap múlva elengedtek mindenkit. Akkor még az ávósok sem szállingóztak vissza, bár egy bejött a zárkába, és mint mondta: Higgyék el, én is csak vendég vagyok... Az őrséget görögök adták, rajtuk kívül csak tolmácsok voltak.

Hamis személyi igazolvánnyal még három hónapig szökésben voltam, míg egy razziánál letartóztattak, és visszakerültem a börtönbe, ahol is összesen hét évet töltöttem.

Budapest, 1992. 01. 29.

Tisztelettel:

Borbély Örs

Borbély Örs a fenti eljárásban megkapta az 1991/004365 számú kiténtetést.

FÜZÉKI ISTVÁNRA EMLÉKEZVE...

Füzéki István akkor lett osztálytársam, amikor gimnáziumunkat, az államosított Érseki Katolikus Gimnáziumot, mely – kolégiuma után II. Rákóczi Ferenc nevét vette fel – 1949-ben a Keleti Károly utcából kitelepítették. Az iskolaépületre ugyanis a Statisztikai Hivatalnak volt szüksége a népszámlálási adatok feldolgozásához. Száműzetésünk három évre szólt a Szabó Ilonka utcába, ahol összevontak és összekeverték bennünket a Mátyás Gimnáziummal. A három párhuzamos osztály közül mi a B-be jártunk.

Első látásra nagyon emlékeztetett valakire. Később rájöttem, hogy sajátos, kajsza drótkeretes szemüvege tette hasonlatossá Ságvári Endréhez.

Nem emiatt kedveltem meg őt!

Töprengő, filozofikus alkat volt, aki nem egészen a földön járt. A kérdéseket mindig elvi oldalról közelítette meg. Ez viszont már

nagyon tetszett, és egyre közelebb sodort hozzá. Gondolkodásmódja sok rokon vonást mutatott, és valószínűleg ez késztetett arra, hogy vallási kérdésekről kezdeményezzek vele egy beszélgetést. Őszintén szólva nem ő volt e téren az egyetlen, mert akiket igazán kedveltem, azokat mind szívesen láttam volna a gyakorló katolikusok között, és volt bennem némi térítési hajlam.

Órákon át jártuk az utcákat. Bár itt-ott már hallottam családi körülményeiről, most a legautentikusabb forrásból ismertem meg édesapja halálának körülményeit, azt, hogy édesanyját, gyermekeivel együtt hogyan bújtatták a zsidóüldözés idején, ha jól emlékszem, apácák segítségével.

Beszélgetésünk érdemi témáját illetően megtudtam tőle, hogy édesapja a kereszténység föl vételét komolyan gondolta, és azt hagyta örökül, hogy őt vallásos szellemben neveljék. Ugyanakkor szabad szellem lévén erős kételyek éltek benne. Beszélgetésünk során nyilvánvalóvá vált számomra, hogy erősen hatott rá a marxista valláskritika, és az is egyértelműnek látszott, hogy a saját meggyőződése és apja szellemi hagyatéka közötti eltérés komoly belső vívódást jelentett számára.

Nem tartottam lezártnak világnézeti vitánkat, mert meg voltam győződve, hogy aki ilyen komolyan keresi az igazságot, az előbb-

utóbb megtalálja azt. Az ugyanis nyilvánvaló volt, hogy ő az igazságot kereste, és teljesen mentes volt mindennemű aktuálpolitikai előnyszerzésnek még a gondolatától is.

Érettségi után útjaink elváltak. Ő a Bölcsészettudományi Kar felé vette útját, és bár én is kacérkodtam evvel, a végén mégis a Műegyetemen kötöttem ki. Aztán 1956 vihara újra összehozott minket anélkül, hogy tudunk volna róla. Pontosan nem tudom, hogy mikor és kitől értesültem először István sorsáról, – 1957 őszén lehetett. Ekkorra én már túl voltam a letartóztatáson, Gyorskocsi utcán, kiszabaduláson, diplomázáson, pályakezdésen, sőt, nőülésen is. Lehet, hogy nem is egy forrásból állt össze az a kép, mely szerint István fegyveresen vett részt a forradalomban. Amikor november 4-e után az oroszok körülzárták az egyetemet, fegyverletétel fejében szabad elvonulást ígértek. Amikor aztán az egyetemisták fegyvertelenül kijöttek, szabad elvonulás helyett sorba állítva elindították őket ismeretlen cél felé. A becsapottság méltatlankodást váltott ki. A felháborodott méltatlankodók egyike István volt. A hangadókat – köztük őt is – kiemelték, és külön elvitték. Soha nem kerültek elő. Jó egy évre rá úgy hallottam, hogy István édesanyja bizonyos iratait minden kommentár nélkül megkapta. Sokan valószínűsítik, hogy a Margit hídtól

északra, ahol az oroszok '56 novemberében többeket a Dunába lőttek, itt lőtték agyon az egyetemisták elkülönített megtizedelt csapatát, köztük Istvánt is.

Nem tudom, hogy így történt-e. István szenvedélyes igazságkeresése azonban valószínűsíti a történetet. Ha igazságtalanság történt, és ő ott volt, biztos, hogy tiltakozott. Történetén a XX. század minden gonoszsága tükröződik: édesapja a náci, ő maga a szovjet terror áldozataként fejezte be az életét.

„Boldogok, akiket az igazságért üldöznek: övék a mennyek országa.” (Máté 5,10.)

Bízzunk ebben!

Balatonfüred, 2002. február 25.

dr. Szabó Iván

RÖVID VISSZAEMLEKEZÉS FÜZÉKI ISTVÁNRA

Füzéki Pistával 12 éves koromban ismerkedtem meg a legendás gyermekmentő, Sztehlo Gábor által alapított és vezetett Pax Gyermekotthonban. Én kortársa, szobatársa, egyben osztály- és padtársa, sok éven át közeli jó barátja, talán mondhatom, hogy legjobb barátja voltam. Szoros barátságunk mindjárt a gyermekotthonba kerülésével kezdődött, és folytatódott a gimnáziumi évek alatt egészen az egyetemi tanulmányaink kezdetéig.

Pisti inkább gyenge fizikumú, vékony testalkatú, azonban rendkívüli szellemi képességekkel megáldott fiú volt. Közismert volt segítőkészsége, ami az iskolában mindenekelőtt a gyengébb tanulók állandó segítésében nyilvánult meg. Így például nem tudta megállni, hogy hiányos tudású osztálytársainknak felelésekor ne sűgjon. Ezért aztán volt olyan tanárunk, aki már az óra kezdetén rendszeresen kiállította őt a tan-

terem sarkába, mert úgyis tudta, ha feleltetésre kerül sor, Pisti nem tud a sűgásnak ellenállni.

Meghatározó jellemvonása volt rendkívül fejlett igazságérzete, mely számos konfliktushoz vezetett. Mint afféle, főként szellemi értékekben jeleskedő személy, a kamaszkorú fiútársadalomban az erejüket fitogtatni akaróknak gyakran célpontul szolgált. Pisti soha nem vette tudomásul mások erőfölényét, ha úgy érezte, igazságtalanság érte. Ilyenkor felháborodva, magából kikelve esett neki az őt igaztalanul bántó, nála jóval erősebb fiúknak. Ez az igazságérzete és az igazságtalanságot elviselni nem tudó természete nagyban hozzájárult sorsa szerencsétlen alakulásához 1956 novemberében, amikor az egyetem fegyveres védelme során a szabad elvonulást ígérő szovjet katonák szószegő módon fogságba ejtették és elhurcolták. Sorsáról azóta sem tudunk semmi bizonyosat.

Füzéki Pistit kedves, szerény és közvetlen személyiségéért körünkben mindenki kedvelte. Nekem személyesen, életemnek egy igen meghatározó szakaszában mindennapjaim fontos részévé vált, és megajándékozott az igaz jó barátság felejthetetlen élményével.

Andrási Andor

In memoriam F. I.

Pótforradalmár volt, nyolc dioptriával.
Vállán a puska – mentőkért kiáltott.
Az Egyetem téren, rozzant pisztolyával
három napig védte a Szabad Világot.

Aztán meghalt. Most a bolygók közt botorkál.
Két fényév távolság innen az a város,
melyet nem lő folyton
harminc tankhadosztály,
s hol ő is lehet még segédkönyvtáros.

Erős László – 1957

FÜZÉKI ISTVÁN EMLÉKÉREM ALAPÍTÓ IRATA

1.

Mindazon könyvtárosok tiszteletére, akik részt vettek az 1956-os forradalomban és szabadságharcban, valamint Füzéki István (1934–1956), a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat könyvtárosa emlékére, aki hősi halált halt az egyetemi nemzetőrség harcosaként, megalapítom a Füzéki István Emlékérem díjat.

2.

Az emlékérmeket – a kísérő oklevéllel és a névadót méltató írással együtt – minden évben az a könyvtáros kapja meg, aki a megelőző évben vagy években a legtöbbet tette / kiemelkedő teljesítményt nyújtott a könyvtári szolgáltatások és/vagy tudományok terén. A díjat évente váltakozóan egy közkönyvtárban, illetve szakkönyvtárban dolgozó munkatársnak kell odaítélni.

3.

Az emlékérmét öttagú kuratórium ítélje oda. A kuratórium elnöke hivatalból a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) elnökségének delegáltja. A kuratórium 4 tagját első évben az MKE elnöksége kéri fel. A következő években az első évi tagok közül 1-1 sorsolás útján a kuratóriumból kiesik. Helyét az előző év díjazottja foglalja el. Ez mindaddig így megy, míg a teljes kuratórium a korábbi években jutalmazottakból áll – kivéve a MKE elnökség által delegált elnököt. A későbbiekben az új kitüntetett mindig felváltja a legrégebbi kuratóriumi tagot.

4.

A díjat minden évben az október 23-i, illetőleg november 4-i megemlékezések keretében kell átadni. A díj meghirdetését évente tavasszal – az eredményhirdetést ősszel – a szaksajtóban közzé kell tenni.

5.

A kuratórium a díjat egyszerű szótöbbséggel ítéli oda. A szavazásban legkevesebb 3 főnek kell részt vennie. A kuratórium döntését írásban rögzíti – a kitüntetett méltatja –, s vezeti a kitüntetettek listáját. Egyéb ügyekben a kuratórium maga határozza meg

működésének rendjét, s az MKE elnökségének tartozik felelősséggel.

6.

Az emlékérem odaítélésére a MKE elnöksége, szervezetei és szekciói tegyenek javaslatot, de rajtuk kívül javaslattételi joga van valamennyi könyvtár munkatársának vagy olvasójának. Ennek érdekében felkérem a könyvtárakat, hogy a díjazásra való javaslat lehetőségét minél nagyobb nyilvánosság előtt hirdessék.

Budapest, 2002. június 2.

Dr. Füzéki Bálint

Ellenjegyzés

*Fenti célokkal a Magyar Könyvtárosok
Egyesülete egyetért,
s az alapító okiratból reá háramló feladatok
elvégzését vállalja.*

Budapest, 2002. június 2.

Ambrus Zoltán

